

Consument weet nooit zeker waar hij aan toe is

Problemen bij **verplichte melding**

Bij producten die met behulp van gentechnologie zijn geproduceerd, moet dit sinds april 2004 op het etiket zijn vermeld. Dat klinkt simpel, maar dat blijkt het niet te zijn. De producenten lopen tegen problemen aan en hun werkwijzen sluiten niet aan op die van de Keuringsdienst van Waren en andersom. En dat terwijl de gemiddelde consument vindt dat de etikettering zich zou moeten uitstrekken tot ieder product dat met gentech in aanraking is geweest, inclusief de producten van dieren die met gentech in aanraking zijn geweest.

ARIE VAN
GENDEREN
STICHTING CONSUMENT EN BIOTECHNOLOGIE, DEN HAAG

OMDAT DE CONSUMENT geen gentechnologie wil, spannen de Nederlandse voedingsmiddelenproducenten en detailhandel zich in om zo veel mogelijk gentechvrije producten te leveren. Producten geproduceerd met behulp van gentechnologie moeten dit sinds 18 april 2004 op het etiket hebben staan. De meeste merkartikelfabrikanten en het merendeel van de supermarktketens willen dit liever niet of zo min mogelijk, uit angst voor negatieve reacties van de consument. Daarom leveren ze veelal gegarandeerd gentechvrije producten. Om die garantie te kunnen geven, moet er natuurlijk wel worden gecontroleerd. En veel worden gecontroleerd. Want in veel samengestelde producten, van koekjes tot kroketten en van tomatenketchup tot margari-nes, kunnen ingrediënten aanwezig zijn van genetisch gemodificeerde soja of maïs. Het gaat vooral om oliën, eiwitten(meel), lecithine en zoetstoffen (fructose), die worden verwerkt in duizenden andere producten.

Vervangen producten Bedrijven moeten bij de inkoop van grondstoffen rekening houden met ggo's (genetisch gemodificeerde organismen). Daar moet de interne controle op zijn gericht. Als een bedrijf expliciet non-ggo-producten aanbiedt, moet het

dus kunnen garanderen dat de ingrediënten die zijn gebruikt niet van genetisch veranderde maïs of soja komen. Om problemen te voorkomen, hebben bedrijven in een aantal gevallen de receptuur aangepast. Zo is het soms mogelijk de maïs en soja te vervangen door andere ingrediënten, zoals zonnebloemolie of tarwe-eiwitten (zonnebloemen en tarwe worden nog niet gemodificeerd).

Papieren controles Met twee enquêtes onder de producenten heeft de Stichting Consument en Biotechnologie (C&B) geprobeerd erachter te komen hoe bedrijven controleren. De eerste enquête was in de zomer van 2003, ruim voor de nieuwe etikette-

Ggo-test heeft bij soja-olie geen enkel nut

ringrichtlijn van kracht werd. De tweede was in najaar 2004, na het van kracht worden van de richtlijn. In beide enquêtes zijn tien van de belangrijkste supermarktketens en 14 producenten van A-merk- en huismerkproducten aangeschreven.

Etiket geen invloed Gevraagd werd onder meer naar het aantal pro-

ducten met gentechetiket in het assortiment. Koploper is producent Van Dijk Food Products met circa 40 producten. Zij leveren vooral bak- en braadproducten van onder meer de merken Gouda's Glorie en Diamant, en sauzen en dressings. Een 'niet onbelangrijk deel' van de producten wordt afgezet via de 'food service', ofwel de horeca, bedrijfskantines, etc. Hoeveel dat precies is, meldt het bedrijf niet. Bij de supermarkten is Albert Heijn koploper met vijf producten, Laurus is tweede met vier producten, Superunie meldt er twee, Schuitema (C1000) zegt één product te hebben en Spar gaf in eerste instantie aan één gentechproduct te hebben, maar stuurde later een e-mail dat ze zich hadden vergist en er inmiddels geen gentechproducten meer in het assortiment zitten. Lidl zegt niet te kunnen aangeven of er

ng ggo op etiket

ggo-producten in het assortiment zitten.

Volgens de bedrijven die daar expliciet naar zijn gevraagd, blijkt nergens uit dat de etikettering van gentechproducten van invloed is op de omzet van die producten. Dat kan twee dingen betekenen: óf de consument leest de etiketten niet, óf het interesseert hem niet.

'Gentechvrij' is trouwens een lastig begrip. Want volgens de wet mag een gentechvrij product nog altijd 0,9 procent onbedoelde verontreiniging met ggo's bevatten. En verder moet worden geconcludeerd dat de controles op geïmporteerde, samengestelde producten waar plantaardige oliën in zijn verwerkt, verre van waterdicht zijn.

DNA niet altijd aantoonbaar

Echt keiharde conclusies zijn uit dit

onderzoek niet te trekken. Het merendeel van de bedrijven lijkt de zaken aardig op orde te hebben. Maar de controlesystemen zijn voor het grootste deel gebaseerd op papieren verklaringen die bij de partijen worden geleverd. Sommige bedrijven geven aan dat zij steekproefsgewijs productmonsters in laboratoria laten onderzoeken. Dat is in principe voor sommige producten, zoals eiwitfracties uit soja, heel zinnig. Maar bij de sojaolie bijvoorbeeld heeft het geen enkel nut omdat in olie in principe geen DNA meer aantoonbaar is. Dat soort onderzoek doen bedrijven dus ook niet. Ook geven enkele bedrijven aan dat zij ter plekke inspecteren bij hun leverancier om te kijken of alles volgens afspraak verloopt. Verder melden verschillende bedrijven dat de controles een enorme documentenstroom genereren waar ze graag zo snel mogelijk vanaf willen.

Handhaafbaar De Stichting C&B heeft geen mogelijkheden om na te gaan of de bedrijven de controles daadwerkelijk op de door hen aangegeven manier uitvoeren. Dat onderdeel moet aan de Voedsel en Waren Autoriteit en Keuringsdienst van Waren (KvW) worden overgelaten. Daar heeft men de zaak echter nog niet helemaal op orde, want niet alle producten kunnen in het laboratorium op aanwezigheid van ggo's worden onderzocht.

Zo valt in het rapport 'Verantwoord Kiezen' van staatssecretaris Ross-Van Dorp te lezen dat men bij de handhaving nu nog over drie categorieën spreekt: goed handhaafbaar, redelijk handhaafbaar en moeilijk handhaafbaar. Goed handhaafbaar zijn de controles op producten met aantoonbaar eiwit. Moeilijk handhaafbaar zijn bijvoorbeeld de regels voor controles op

niet in de EU toegelaten ggo's en de controles op geïmporteerde levensmiddelen die geen aantoonbaar eiwit of DNA bevatten, zoals oliën of producten waarin olie is verwerkt. Het controlesysteem van de KvW richt zich op drie aspecten: documenten-

Bedrijven willen van documentenstroom af

controle in de keten, controle op die punten in de keten waar informatie verloren kan gaan en controle op de aantoonbaarheid (labanalyses). De controles van de KvW in de bedrijven zelf zijn vooral papieren controles (herkomst). Labanalyses zijn dus beperkt bruikbaar en worden alleen ingezet op die plaatsen waar dat zinvol lijkt (producten met aantoonbare eiwitten van ggo's).

Een slotvraag in het onderzoek van de Stichting C&B bij de bedrijven ging over het aantal vragen of klachten dat bij de bedrijven over gentechproducten binnenkomt. Dat blijkt bij de meeste bedrijven zeer laag (nul) te zijn en slechts een enkel bedrijf noteerde twee vragen per half jaar. De campagne van het Voedingscentrum over gentechnologie in april 2004 had daar geen merkbare invloed op.

Wat wil de consument? De stapel met onderzoeksrapporten over wat de consument vindt van gentechproducten is aanzienlijk. Uit die onderzoeken blijkt dat een meerderheid van de consumenten matig tot zeer negatief is over de toepassing van gentechnologie in de voedselproductie. Hoe groot die meerderheid is, varieert nogal en hangt af van tijd en plaats van het onderzoek en, niet te

vergeten, de vraagstelling.

Er is een beknopte enquête uitgezet bij het 'doe-mee-panel' van de Consumentenbond. Er zijn 1.800 formulieren verstuurd waarvan er 1.291

Het is lastig de echtheid van een document uit Ecuador te verifiëren

ingevuld retour kwamen (72 procent). De deelnemers kregen een aantal stellingen voorgelegd waarop je kon aangeven of je het er 'helemaal mee eens', 'mee eens', 'neutraal', 'mee

oneens' of 'helemaal mee oneens' was. Ook was er een 'weet niet'-vakje.

De enquête opende met een vraag over de mate van informatievoorziening over gentech voedingsmiddelen. Slechts 15 procent van de ondervraagden vindt dat er voldoende informatie wordt gegeven. Een meerderheid vindt het onvoldoende (40 procent) tot zeer onvoldoende (15 procent). Een kwart (24 procent) vindt het blijkbaar redelijk, want stemde neutraal en 6 procent zegt het niet te weten. Ter vergelijking, in een onderzoek door het NIPO (1) in opdracht van Greenpeace in 2000 vond 13 procent de informatie voldoende en 59 procent onvoldoende. En 28 procent kruiste in het Greenpeace-onderzoek aan 'weet niet'. Dat komt aardig overeen met deze enquête waar 6 procent 'weet niet' aankruiste en 24 procent 'neutraal' was.

Opvallende uitslagen Heel opvallend zijn de scores op de stelling 'Als ik kan kiezen, dan geef ik de voorkeur aan levensmiddelen die zonder genetische modificatie zijn geproduceerd'. Maar liefst 30 procent van de respondenten stemde neutraal, wat zou kunnen betekenen dat men

het 'niet weet' of niet echt belangrijk vindt. Uiteindelijk bleek een kleine meerderheid van totaal 55 procent het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat men bij voorkeur niet-gemodificeerde producten zou kiezen. Als we de vraag omdraaien en vragen of het gebruik van genetisch gemodificeerde bestanddelen in voedingsmiddelen aanvaardbaar is, mits de veiligheid is gewaarborgd, antwoordt 54 procent positief en is nog eens 20 procent neutraal. Met andere woorden 74 procent is niet bij voorbaat afwijzend.

Producten afkomstig van dieren die zijn gevoerd met gentech veevoerders, hoeven volgens de huidige regelgeving niet als zodanig te worden geëtiketteerd. Zo'n 68 procent van de respondenten vindt dat niet terecht. In een onderzoek dat eind 1999 door het bureau Schuttelaar en Partners werd uitgevoerd, verklaarde 60 procent dat de producten wel zouden moeten worden geëtiketteerd. De onderzoekers vonden dat percentage destijds opmerkelijk in die zin dat eenderde van de ondervraagden etiketteren dus niet nodig vindt. Men tekende daarbij ook nog de opmerking op dat consumenten over het algemeen geneigd zijn om 'ja' te antwoorden op de vraag of zij het belangrijk vinden dat zij via het etiket worden geïnformeerd over de samenstelling van het product.

EKO voldoende? Het etiketteren van zogeheten 'whole-foods' is geen punt van discussie. Uit het onderzoek blijkt dat negentig procent van de ondervraagden vindt dat bijvoorbeeld genetisch gemodificeerde aardappelen, groenten en fruit als zodanig moeten worden geëtiketteerd. Aardig om te zien is het verschuiven van de percentages bij ingrediënten, additieven en micro-organismen. Het merendeel vindt het normaal dat producten waarin gentechtoevoegingen zijn verwerkt deze onderdelen als zodanig moeten worden geëtiketteerd. De gecombineerde percentages 'mee

eens' en 'eens' varieerden wel enigszins, respectievelijk 87 procent voor ingrediënten, 77 procent voor additieven en 75 procent voor micro-organismen. Eenzelfde percentage (75 procent) vindt dat op het etiket van bier, dat gebrouwen is met behulp van een genetisch gemodificeerde gist, dit zou moeten worden vermeld, ook al is de gist er naderhand uitgefilterd.

De vraag of het EKO-keurmerk voldoende waarborgt dat er geen genetechnologie is gebruikt, kent een groot aantal twijfelaars. Slechts 5 procent is het 'helemaal eens' met de stelling, 28 procent is het er 'mee eens', (helemaal) mee oneens scoort 25 procent en maar liefst 12 procent geeft aan het niet te weten. Ook hoog is de 30 procent-score voor 'neutraal'. Gezien de aard van de vraag zou je kunnen denken dat die 30 procent misschien ook in het vakje 'weet niet' zou kunnen staan.

De resultaten van de enquête kunnen in detail op de website www.consubiotech.nl worden bekeken.

Conclusies

– Met het etiketteren van gentechproducten wordt voldaan aan de vraag van een meerderheid van de Nederlandse consument. Gevolg van het etiketteren is wel dat er een heel scala aan controlemechanismen wordt gegenereerd. Daar willen de bedrijven juist vanaf vanwege de 'rompslomp'.

– De controles zijn in veel gevallen papieren controles die grote stromen documenten genereren. Slechts in enkele gevallen worden fysieke en/of laboratoriumcontroles uitgevoerd. Bij die papieren controles moet er worden uitgegaan van betrouwbaarheid daarvan uit alle landen van de wereld en alle bedrijven daarbinnen.

– De Keuringsdienst van Waren voert wat vaker dan de bedrijven laboratoriumtesten uit die bij producten met intact eiwit harde gegevens kunnen opleveren. Oliehoudende producten zijn op deze manier echter niet te controleren. In dat geval moet men

zich beperken tot controles op de papierstromen. En het is nu eenmaal lastig voor een Nederlandse controleinstantie om de echtheid van een certificaat uit bijvoorbeeld Ecuador te verifiëren.

– De consument weet nooit zeker of een product ggo-vrij is, gezien de toegestane 0,9 procent zonder dat dit hoeft te worden vermeld.

– Een groot percentage van de consumenten vindt dat er te weinig informatie over gentechproducten wordt gegeven, dat de etiketteringplicht zich zou moeten uitstrekken tot elk voedingsmiddel dat met gentechnologie in aanraking is geweest, inclusief de micro-organismen en producten van dieren die met gentechnologie gevoeders zijn gevoerd.

– Een kleine meerderheid, 55 procent om precies te zijn, heeft een absolute voorkeur voor gentechvrije producten. EKO-producten leveren in de perceptie van bijna alle respondenten geen 100 procent garantie voor het gentechvrij zijn.

De Stichting C&B vindt het nog wat vroeg om definitieve conclusies te trekken over de controles op de aanwezigheid van ggo's en het controlesysteem als geheel. Dat er zwakke schakels in het systeem zitten, is duidelijk.

De komende tijd moet blijken of

Dat er zwakke schakels in het systeem zitten, is duidelijk

bedrijven en de Keuringsdienst van Waren (VWA) erin slagen de gaten in het systeem te dichten.

Referentie

1. Nederlanders willen meer weten over gentech producten en milieurisico's, NIPO, i.o. Greenpeace Nederland, Amsterdam, juni 2000.

Kijk op het etiket

Het Voedingscentrum heeft een gratis pakket met informatie over genetische modificatie, de toepassingen, veiligheid, mogelijke voor- en nadelen en etikettering beschikbaar. Naast een folder bevat het informatiepakket 'Genetische modificatie. Kijk op het etiket' een overzicht van de informatie die hierover is te vinden op internet, een etiketwijzer en een bijbehorende folder over het etiket en een etiketloop die de kleine lettertjes makkelijker leesbaar maakt. Het pakket is aan te vragen bij: Voedingscentrum, Den Haag; tel. 070-3068888; internet: www.voedingscentrum.nl.

